

SORTEEROEFENING

Kristof Van Rossem

Synopsis : Kaartjes sorteren en daar argumenten voor geven als start van een filosofisch gesprek.

Deze oefening gaat terug op de 'oorsprong' van de filosofie en de wetenschap : de kunst om te onderscheiden. Aristoteles was een grote 'onderscheider'. Hij deelde bijvoorbeeld dieren en planten in in 'soorten'. Bij de toedeling van 'een soort aan een geslacht of familie (bijvoorbeeld van een vlieg aan de familie van de 'insecten') heb je natuurlijk argumenten nodig: waarom hoort een vlieg hier wel bij en een vleermuis niet? Het gaat in deze oefening om het onderbrengen van het particuliere in algemene categorieën op basis van argumenten, namelijk kenmerken van gemeenschappelijkheid. Dat klinkt moeilijk maar de oefening is op zich eenvoudig.

De oefening is geschikt voor iedereen vanaf de basisschool. Voorwaarde is dat je kunt lezen en schrijven. De oefening is ook geschikt om te doen met een grote groep en/of een groep die niet gewend is om groepsgesprekken te voeren.

Afhankelijk van de grootte van de groep en de beschikbare tijd heb je een grote ruimte zonder stoelen nodig, Zorg voor stiften, en een setje blanco fiches of kaartjes. Plak tien A3-vellen op tien verschillende dozen of hang de vellen aan de muur. Op elk vel schrijf je één categorie waarvan je wilt dat de deelnemers die in overweging nemen. De categorieën moeten van dien aard zijn dat er discussie over kan bestaan. Bijvoorbeeld, deze oefening is gefocust op 'dierbare zaken'. Daarin zijn onder meer de volgende categorieën te onderscheiden:

- Wat elk mens nodig heeft

- Waar je afhankelijk van kan zijn
- Wat onmisbaar is om gelukkig te zijn
- Waar men een beter mens van wordt
- Wat voor altijd is
- Wat te koop is maar dat niet zou mogen zijn
- Wat niet te koop is
- Wat je beter niet deelt met anderen
- Wat je beter wel deelt met anderen
- Waar je nooit genoeg van kan hebben

Als je een ander thema hebt, kies dan categorieën die zoals deze dicht bij elkaar liggen. Dat maakt de oefening interessanter. Maak nooit een categorie 'andere' of 'geen categorie'.

Stappen

1. Geef elke deelnemer (afhankelijk van beschikbare tijd en grootte van de groep) zeven blanco kaartjes. Formuleer de opdracht : *“Schrijf op elk kaartje in leesbare letters iets of iemand wat jou dierbaar is. Dat kan zijn “mijn lief”, “mijn huisdier”, “mijn gsm” etc.”*
2. Geef de instructie om koppeltjes te maken: een persoon voert uit en een coach. Halverwege, als het eerste setje kaartjes is uitgedeeld, wisselen de rollen. Bij oneven aantal, stel je een 'vlinder' aan. Een deelnemer die vlinder is heeft als opdracht de juiste uitvoering van de andere deelnemers te controleren.
3. Geef de opdracht aan de uitvoerende persoon: *“Deponeer elk kaartje in de doos met de categorie die het meest geschikt is voor dit kaartje (of hang het met tape op het vel aan de muur dat het meest geschikt is). Schrijf voor je het kaartje in de doos doet (of bijhangt op het vel) vervolgens één argument op waarom je vindt dat het kaartje bij deze categorie hoort. Schrijf dat argument op de achterkant van het kaartje. Voorbeeld : “Mijn lief” hoort bij “wat je beter deelt met anderen”, want: “andere mensen zijn je bezit niet”...”*
4. Geef de opdracht aan de coach: *“Help je collega om zijn of haar argument te vinden en vervolgens goed te formuleren, in één volzin. Doe geen suggesties of ga geen raad geven. Stel enkel vragen om de reflectie bij je collega te bevorderen.”*

5. Nadat de zeven kaartjes zijn ondergebracht in categorieën, wisselen de rollen. Gedurende de hele oefening hou je (eventueel samen met de vlinder) in de gaten of de deelnemers hun taak goed vervullen. Je controleert ook door af en toe eens naar de kaartjes te kijken.
6. Na afloop gaat de groep in een kring zitten. Er volgt een korte nabespreking van hoe de deelnemers dit hebben ervaren.

Daarna zijn er verschillende manieren om deze oefening verder te zetten. Ik noem er drie:

- a. De meest gemakkelijke manier: je verdeelt de groep in groepjes van drie. Het moeten deelnemers zijn die in het voorafgaande nog niet samenwerkten. Geef de opdracht : *“Vertel eerst aan elkaar één argument, opvatting of toedeling die je van je collega hebt gehoord en die je is opgevallen (bijvoorbeeld over ‘mijn lief’ – voorbeeld van hierboven). Kies nadien ééntje er uit die je het interessantst lijkt.”* Na deze brainstorm loop je plenair de verschillende opvattingen langs en kiest er zelf eentje uit die jou meest vruchtbaar blijkt voor een groeps gesprek. Je formuleert hier een startvraag bij waarover je vervolgens een filosofisch gesprek voert met de groep.

Criteria voor de vraag :

- i. zo kort mogelijk, max. 10 woorden
- ii. open: de vraag mag geen verborgen antwoord bevatten of je eigen mening erover. Dus geen retorische of suggestieve vraag (bijv. "Spelen jongeren niet teveel games?")
- iii. ze moet begrepen kunnen worden zonder enige verwijzing naar het kaartje
- iv. ze is conceptueel: je moet het antwoord niet kunnen vinden door informatie te geven, maar door te discussiëren over de betekenis van een concept in de vraag
- v. je moet er een ervaring kunnen bij vertellen
- vi. fris en origineel.

bijvoorbeeld : “Kan je verliefd zijn op een auto?”

- b. Idem zoals hiervoor, tot het moment waarop de groepjes er één opvallende opvatting hebben uit gehaald. Vanaf dan moet elk groepje hier zelf een vraag bij formuleren volgens de hierboven genoemde criteria. Ze komen dit vervolgens op de flap schrijven. Vervolgens kies je een vraag via bijvoorbeeld turven of handopsteking. En met die vraag begint een kringgesprek. In deze variant werkt de oefening als impuls voor een filosofisch gesprek.

- c. Iets minder gemakkelijk is deze variant. Verdeel de groep in nieuwe koppeltjes. Je geeft die de volgende instructie: *“Loop de verschillende dozen of vellen eens langs en bekijk (de kaartjes met) de argumenten. Van zodra één van jullie een argument leest waarvan je denkt dat er iets problematisch aan is als argument, pak je dat kaartje vast en je komt naar de plenaire groep.”* In deze variant ligt de focus dus niet op de inhoud van het argument maar op de logica van het argument. Je verzamelt de voorstellen voor bespreking op een flap en loopt ze dan plenair langs. Vraag telkens per argument aan de aanbrenner om eerst het probleem in het argument te benoemen en vervolgens uit te leggen waarom dit een probleem is. Vraag dan vervolgens aan de groep wie het ermee eens is dat dit een probleem is, wie niet. Vraag vervolgens door op de meningsverschillen. Doe dit gedurende vijf à tien minuten (afhankelijk van de beschikbare tijd) alvorens over te gaan tot het volgende argument.

Tijdsindicatie: 60 minuten

Literatuur

Van Rossem, K. (2020). Het Filosofisch Gesprek. De basis. Leuven/Leusden : LannooCampus + ISVW Uitgevers

Auteursbeschrijving

Kristof Van Rossem (°1969) is Master in de Filosofie en werkt als zelfstandig trainer in dialoog en reflectie. Hij is lerarenopleider filosofie aan de KU Leuven en is docent beroepsethiek aan de Odisee Hogeschool. Info zie www.socratischgesprek.be